

דמדומים

Twilight by Merav Dagan, photo: David Kaplan

דמדומים מאת מירב דגן, צילום: דויד קפלן

מירב דגן

"לעולם לא יוודע כיצד יש לספר את זה (חוליו קורטאסר)

דמדומים / יוצרת ומבצעת: מירב דגן / ייעוץ אמנותי: נטע ווינר, אופיר בן שמעון, סתיו מרין / ליווי אמנותי: ניב שיינפלד ואורן לאור / תלבושות: תמר בן כנען / הקלטה וייעוץ מוסיקלי: נילי פינק / בניית מתקן תלייה: טל ארביב / טקסט: מירב דגן, לאה גולדברג, אלונה פרנקל, מרים רות, פרנץ קאפקא, אורלי קסטל בלום, חוליו קורטאסר, לב טולסטוי, לואיס קרול, צ'רלס דיקנס, יונתן גפן, דן תורן, נעמי שמר / היצירה עלתה בככורה בפסטיבל אינטימדאנס 2024 בתאטרון תמונע

* רעיון היצירה פותח במסגרת תוכנית מחרתיים ביוזמת תא תרבות של עריית תל אביב

בשנתיים האחרונות אני בעיקר מספרת סיפורים, סיפורים לפני השניה, סיפורים בזמן הארוחה, סיפורים בזמן הרחצה, סיפורים על מה נעשה היום, על מה שקרה אתמול, על מה יהיה מחר, וסיפורים שהם שער לעולמות אחרים, רחוקים, בדיוניים. בשנה האחרונה, מאז ה-7 באוקטובר, הסיפורים שאצורים בגוף שלי, נמצאים בקונפליקט תמידי, בין פליטות לתקומה, בין היאחזות לנדידה, קורבנות וכיבוש, עוצמה וחולשה, מלא מלא חולשה. עם החולשה הזאת נכנסתי לסטודיו בתחילת ינואר 2024, אחרי חודשיים של נדידה באירופה בזמן מלחמה, אחרי חודשיים של היות אמא במשרה מלאה, בלי מסגרת לילדה ובלי מעטפת של משפחה. נכנסתי לסטודיו, לבד, ובמשך שתי חזרות כמעט לא זזתי ממזרן היוגה עליו התחממתי, רק איפשרתי למחשבות לצוף בחלל הסטודיו ושרתי נעימות, מנגינות ללא מילים, מנגינות בראשיתיות, מנגינות מומצאות אך מוכרות, מנגינות ב"א" וב"או", מנגינות בקול אחד שרוצה להיות הרבה קולות. הנעימות הללו הפכו מאוחר יותר לפרק הפותח והסוגר של היצירה דמדומים שעלתה ביוני 2024 במסגרת פסטיבל אינטימדאנס בתאטרון תמונע.

המוטיבציה הראשונית ליצירה היתה הרצון לעסוק

דמדומים מאת מירב דגן, צילום: דויד קפלן
Twilight by Merav Dagan, photo: David Kaplan

כתכשיטים מנצנצים על אצבעות הידיים, ומתחפשות במשחקי סאונד ופעולה בין דימוי של מטבעות לקוביות מזל. הכיסא הוא שותף, הוא גוף, כלי הגנה, כלי נגינה, מקום מסתור, כלא, פדיסטל, רפסודה, הוא פשוט. הוא כסא. הוא כל מה שהדמיון יכול לעשות מכיסא.

אני חוזרת לסיפורים, כי לפני שנכנסו החפצים, נכנסתי לסטודיו בעיקר עם רצון (לנסות) לספר סיפור שנותן ביטחון או לפחות נחמה, אבל מצליח להכיל מורכבות וריבוי. סיפור שפועל דרך כל החושים וביניהם, בין הנשמע, לנראה, בין המושכל למורגש. סיפור שעוטף ומחבר אבל נשאר מפורק, כמו המציאות. אחרי ששרתי קצת בסטודיו, ואיפשרתי למחשבות לצוף בחלל, התחלתי גם לכתוב. פרסתי על הדף ביטויים מוכרים מסיפורים כמו "היו היה פעם", "לפני שנים רבות בארץ רחוקה", "פתאום" וכו' והתחלתי לספר בעזרתם את הסיפור של המקום המסוכסך והמדמם בו אני חיה. סיפרתי אותו בעזרת המילים שלי ובעזרת מילים של אחרות ואחרים – שירים, סיפורים, עבריים ובינלאומיים, שנשזרים לרצף מקוטע בתבניות מוכרות. הפכתי לתקופה לציידת של קטעי סיפורים, של התחלות, של סיומות ושל ציטוטים מוכרים יותר ופחות. לפעמים זאת היתה ממש פעולה מחקרית ולפעמים ציטוט הזמין ציטוט ומילה הזמינה צמד מילים.

בסטוריטלינג כפרקטיקה אימהית-הורית, פרפורמטיבית ופוליטית גם יחד. מאז שנהייתי אמא, אני עסוקה בחיבורים ובהשקות שבין האימהי לבין האמנותי ובידע שאפשר לחלץ מההשקות הללו לעולם. זה התחיל ביצירה (2020) *Orloer* שיצרתי עם ביתי התינוקת בשנה הראשונה לחיינו המשותפים, המשיך לחלחל לתהליך היצירה *צאינה וראינה* (2020), שיצרתי יחד עם סתיו מרין שכמוני הייתה אם טרייה, והתגבש למחקר ארוך טווח בשיתוף היוצרת דניאל גליה קינד שנקרא *אימהות כמקום* והפך לפרויקט *פרלמנט האימהות*. *פרלמנט האימהות* הוא לא מופע, אלא פרויקט בינלאומי שמתקיים בתמיכת מרכז כלים בבת ים, תיאטרון Frascati באמסטרדם, פסטיבל בין שמיים לארץ ומועצת הפיס לתרבות ואמנות, שמייצר מרחבים למפגש בין אמהות-יוצרות, מתוך רצון לתת מקום ובמה לידע ולחוויית שהורגלנו להצניע, וגם מן התחושה והאמונה, שהידע שניתן לחלץ מן המפגש בין האימהי לאמנותי הוא ידע חיוני ואפילו דחוף להתמודדות עם אתגרי המציאות.

עוד לפני המלחמה הנוכחית, וברוח הפרויקט והאימהות האינטנסיבית היה לי ברור שאני רוצה להתעסק בסיפורים, כי כפי שכתבתי בהתחלה, זה מה שאני בעיקר עושה בתקופה האחרונה. סיפורים הם הדרך הקדומה ביותר של הציוויליזציה האנושית ליצוק משמעות והבנה של המציאות, אנחנו יצורים מספרים. יובל נוח הררי טוען שהמעמד והכוח של האדם בעולם טמון ביכולת שלו לספר סיפורים על המציאות (הררי, 2015). אני חווה את זה באופן ממשי ויום יומי כאמא לילדה בת עוד מעט 4 שלומדת דרכם את הסביבה, את החברה, את השפה, את עצמה. אני מרגישה את הכוח שלהם, את הביטחון שהם נותנים, את תחושת האחידה ואת תחושת הריגוש וההרפתקה אך גם את הסכנה הטמונה בהם, את ההסללה המחשבתית שהם עשויים ליצור, את ההשמטה והעיוורון לכל מה שלא מסופר ולא נראה. סיפורים הם גם חומר הגלם הבסיסי ביותר של המדיום שלי, התיאטרון (אם נתייחס לתיאטרון כמרחב שמכיל בתוכו גם את הבני דוד הקצת איזוטרים שלו המחול והפרפורמנס). כנראה בעתות משבר יש צורך לחזור לאבני היסוד, ללמוד מהן, לקבל מהן קצת יציבות ולבדוק איך ולמה הכל השתבש.

הקמאיות ביצירה נוכחת גם במרכיבים הפלסטיים שבה – כיסא עץ, טבעות זהב ושמיכת טלאים – אובייקטים שהן חומרית (עץ, זהב, בד) והן תרבותית (כיסא, טבעות, שמיכה) נושאים איכות בסיסית או אפילו קדומה. במהלך היצירה החומרים עוברים טרנספורמציות של שימוש ומשמעות; שמיכת הטלאים מתחילה כמעין שלולית דם סימלית עליה אני שוכבת, משמשת ומתממשת בהמשך כשמיכת כירבול, הופכת לחצאית, לשק נדודים ומסיימת כירח אדום שעולה מעלה כמו סימן המבשר על אסון שעתידי לבוא. הטבעות מתחילות ככלי נגינה, נוכחות

היא זמנית, אני מתייחסת תפקיד קדום, מתרגלת נוודות תרבותית וממשית, אני ממש רוצה שיהיה פה טוב, טוב יותר, אני מחפשת ועורגת לסיפור חדש.

זה הכול שאלה של סיפור. אנחנו בצרות רק עכשיו כי אנחנו בין סיפורים. הסיפור הישן – התיאור של איך העולם נוצר ואיך אנחנו משתלבות בו – חיזק אותנו במשך זמן רב. הוא עיצב את עמדותינו הרגשיות, סיפק לנו תכלית חיים, פעולה אנרגטית, סבל מקודש, ידע משולב וחינוך מודרך. התעוררנו בבוקר וידענו איפה אנחנו. ידענו שנוכל לענות על שאלות ילדינו. אבל עכשיו זה כבר לא ככה, ועדיין לא למדנו את הסיפור החדש (Thomas Berry 1978, מצוטט בשדמי, 2023 עמ' 17).

רשימה ביבליוגרפית

קורטאסר. חוליו. "הרוק של השטן", מתוך שמיים אחרים, תרגום: טל ניצן, הקיבוץ המאוחד (2006).
שדמי, אראלה. מורשת האימהות: הדרך לעולם אחר: מעבר לפטריארכיה, קפיטליזם ועליונות המערב. חיפה: פרדס (2023)

Harari, Y. N. (2015, June). *What explains the rise of humans*? https://www.ted.com/talks/youval_noah_harari_what_explains_the_rise_of_humans?fbclid=IwY2xjawGfOAdleHRuA2F1bQIxMAABHVSBGo5GGQAvDzFAdx6c4o3fj9CWqNhQP8mOPtRwjZW6Nk1v4CWgMph5JQ_aem_XwMDyoWzdvvWHpb__8lbmg&subtitle=en

מירב דגן אמא, פרפורמריט מורה ויוצרת בינתחומית, מנהלת אמנותית של פסטיבל אינטימאנס 2020/2022. בוגרת תואר ראשון במחול מהאקדמיה ע"ש רובין בירושלים ובוגרת תואר שני (בהצטיינות) בתוכנית הבינתחומית באמנויות באוניברסיטת תל אביב. עבודותיה הוצגו בפסטיבלים ופלטפורמות רבות בארץ ובעולם וזכו בהכרה ובפרסים – פרס שרת התרבות ליוצרים עד 10 שנים (2019) תחרות גוונים במחול (2013), פרס השחקנית ופרס על יצירת וידאו בפסטיבל עכו (2015/2012) ופרס בפסטיבל הפרינג' של גטבורג (2019). יצירתה בעשור האחרון עוסקת בבחינת הגוף הנשי כגוף ידע אלטרנטיבי שניתן להתבונן ולפעול דרכו בעולם.

לגוף לקח יותר זמן להיכנס לתהליך, הוא היה צריך לנחות, להתקרר, ללמוד לעבוד עם הכיוון המתמיד של הפחד והכאב שהתקופה הזאת צימחה בו. די מהר הבנתי שאני זקוקה לחומר פחות נפיץ ורגיש לעבוד איתו כדי להחזיר את השעשוע לגוף. החפץ הראשון שנכנס ליצירה היה הכיסא, כיסא עץ מתקפל, כיסא שכבר עשו ויצרו איתו כל כך הרבה, מ"אחד מי יודע" של אוהד נהרין ועד ל-*Carita de ángel* ושאר יצירות הכיסאות של היוצרת הספרדיה לה ריבוט (La Ribot). הוא פשוט היה שם, בסטודיו של מרכז כלים בו עבדתי, הוא היה פשוט כיסא, ברור ולא מסובך. הנוכחות שלו איפשרה לגוף שלי להסתבך, להישען, להיות עזר כנגדו, היא אפשרה לגוף לשחק, להמציא המצאות ולסחוף אותו אלי אל מעבר למוכח מאליו. הוא עזר לי בתחילה להיעלם, להסתיר את הפנים, להיות רק צליל ומקצב ללא זהות, ללא עמדה. בהמשך הוא עזר לי לחפש שכבות פרפורמטיביות שמלוות את הטקסט הכמעט בילתי פוסק ביצירה, ביחסים שבין הלימה לאי-הלימה. במקביל, הוא הרגיש כמו סוג של מצע ארעי, אובייקט נוודי שחייב להשתנות בהתאם לצורכי הסיפור והתסריט. בתוך התהליך ניסיתי להיפרד ממנו מספר פעמים, ליצור חומרים בלעדיי אבל כל פעם חזרתי אליו, הוא היה העוגן שלי, האוהל, הבית, המגן, המגבלה והחופש במובן הכי בסיסי ובנאלי.

אחרי הכיסא, נכנסו הטבעות (8 טבעות זהב שאני עונדת על אצבעות הידיים), בתחילה כמענה ליצור מקצבים עם סאונד נוכח מספיק על הכיסא, ובהמשך הן פתחו עולם שלם של צלילים ודימויים שכמו תוכננו במיוחד לעיסוק בסיפור סיפורים. השימוש בטבעות הרגיש כמו חלק מיצירת הסכת רדיו או אלתור של מספר שנודד בין כפרים ומנפיש עולמות ממינימום פריטים. גם שמיכת הטלאים שנכנסה אחרונה לתהליך, פועלת כמו תפאורה מודולרית של תיאטרון נודד שממצא את השימוש בכל מרכיב שהוא סוחב. אני אוהבת לעבוד עם חפצים, זאת עבודה שמזקקת בעיניי את הקסם הראשוני של התאטרון, אני חוזרת דרכם להיות ילדה, לראות, לגלות ולהפעיל את העולם בחדווה ובפליאה.

זאת יצירה של זמן מלחמה, סוג של קינה על מקום וסיפור שאיבדו את תמימותם, שצוללים אל סופם המר. לאן שלא פניתי ובכל מקום שנגעתי יצא כאב, נורא רציני למצוא תקווה, לתת תקווה, אבל הגוף והמציאות מדממים כרגע ואין בפי ובגופי בשורה. הנחמה היחידה שמצאתי טמונה במעשה היצירה, באפשרות שעדיין יש לנו, לדמיין, לברוא עולמות ולשהות בהם יחד בהווה משותף. היחסים עם הקהל, כמו ביצירות קודמות שלי, מאוד ישירים, קרובים ותלתיים. אני פונה לא פעם לעיניים ספציפיות בקהל, אני שואלת שאלות ומבקשת עזרה. אני מספרת סיפורים, אני מחפשת קהילה, אפילו אם